

Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper
Socialt arbete/Avdelning för sociala studier

Åsa Graf
Josefin Lund

”Det känns som en saga”

- En studie om daglig verksamhet inom projektet ”Grön arena”

”It feels like a fairytale”

- A study about daily activity within the project ”Green arena”

Examensarbete 15 hp
Socionomprogrammet

Termin: HT 2010
Handledare: Anna –Liisa Taponen
Examinerande lärare: Mona Sundh

Förord

"Det känns som en saga" är ett uttalande, från en av deltagarna i projektet *"Grön arena"*, när hon berättar om hur hon upplever sin dagliga verksamhet på gården Kulatorpet.

Vi har fått nöjet att möta underbara människor som varit öppna för att visa oss hur deras dagar ser ut och hur deras verksamheter fungerar.

Vi vill rikta ett stort och varmt tack till samtliga deltagare inom projektet *"Grön arena"* i Kil! Ni är underbara och har inspirerat oss i vårt uppsatsarbete! När skrivandet har stött på motgångar har vi tänkt tillbaka på mötena med er och funnit kraft att skriva igen.

Ett stort tack även till verksamhetsledarna på Hannemo kursgård, Kulatorpet och ull-verkstan som så öppet tagit emot oss för vår studie! Vi vill även tacka Monica Hjelte på Kils kommun och Tonie Estegård-Svahn på hushållningssällskapet för hjälp inför och under uppsatsarbetet.

Vi tackar även Sofie för teknisk support!

Vårt tack går även till Arja Tyrkkö för support och ett stort tack till Anna-Liisa Taponen- Du kom sent in i arbetet men hjälpte oss enormt med din handledning!

Sist men inte minst vill vi tacka våra nära och kära för allt tålamod och stöttning under uppsatsarbetet!

Vi har valt att ha ett gemensamt ansvar för alla delar i uppsatsen.

Åsa Graf

Josefin Lund

Karlstad den 20 januari 2011

Sammanfattning

Denna studie handlar om projektet ”Grön arena” – som är en alternativ form av daglig verksamhet på gårdar för personer med utvecklingsstörning och/eller autism som omfattas av personkrets 1 § 1 enligt Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS). Vi har valt att forma vår studie utifrån ett deltagarperspektiv och har utifrån kvalitativ metod genomfört vår studie som består av tre fokusgrupper och tre observationstillfällen på respektive gård som projektet innefattar. De fokusgrupper och observationer som vi har utfört ligger till grund för vårt resultat.

Vår uppsats syftar till att beskriva deltagarnas upplevelser av den dagliga verksamheten de omfattas av och deltar i. Våra frågeställningar är: Vad är deltagarnas upplevelser av projektet ”Grön arena”? Har deltagarnas upplevelser av djuren positiv inverkan på deltagarnas psykiska hälsa? Påverkar deltagarnas upplevelser av ”Grön arena” deras ansvarstagande och välmående?

I resultat och analys framkommer det att deltagarnas psykiska hälsa har blivit positivt påverkad av deras upplevelser från projektet ”Grön arena”. De trivs mycket väl på de gårdar som de har sin dagliga verksamhet på och djuren som de dagligen arbetar med utgör en mycket väsentlig del i detta.

Nyckelord: Daglig verksamhet, Grön arena, utvecklingsstörning, funktionshinder, psykisk hälsa, meningsfullhet.

Abstract

This study is about the project ”Green arena” – which is an alternative form of daily activity on farms for persons with intellectual disability and/or autism which are included of the Swedish law for people with such disabilities (LSS). We have chosen to create our study on the basis of a participant perspective and have by qualitative method implemented our study that consists of three focus groups and three observation occasions on the farms that the project includes. The focus groups and observations that we have done is the basis of our results.

Our essay’s aim is to try to find out the respondents experiences of ”Green arena”, and if the closeness to animals have any impact on their psychic health. Our questions that we have answered in this study are: What are the participants’ experiences of the project “Green arena”? Have the participants’ experiences of the animals any positive impact on the participants’ psychic health? Have the participants’ experiences of the project “Green arena” affected their ability to take responsibility and on their wellbeing?

The results and analysis shows that the participants’ psychic health have become positively affected of their experiences from the project ”Green arena”. They are enjoying their daily activity on the farms a lot and the animals that they work with constitute a very important part in this.

Keywords: Daily activity, Green arena, disabilities, psychic health, meaningfulness.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Projektet.....	1
1.2 Verksamheterna	2
1.2.1 ”Ullen”	2
1.2.2 Hannemo kursgård.....	3
1.2.3 Kulatorpet.....	3
1.3 Problemområde	3
1.4 Syfte och frågeställningar	4
2. Tidigare studier	5
2.1 Natur och djur	5
2.2 Arbetets mening och värde	6
2.3 KASAM.....	6
2.4 Maslows behovstrappa	6
3. Teoretisk referensram	7
3.1 ”Ta-Ha-Ge- modellen”	7
3.2 Empowerment.....	8
3.3 Begreppsdefinitioner	9
4. Metod	10
4.1 Målgruppen.....	10
4.2 Metodval.....	10
4.3 Datainsamling	11
4.4 Transkriberingen	12
4.5 Bearbetning av materialet.....	13
4.6 Generaliserbarhet	13
4.7 Reliabilitet	13
4.8 Validitet	14
4.9 Etiska överväganden	14
5. Resultat och analys	16
5.1 Teman.....	16
5.1.1 Djurens positiva inverkan på deltagarnas hälsa	16
5.1.2 Ansvarstagandets påverkan på individens självkänsla och välmående	18

5.1.3 Lärandets påverkan på individens självkänsla	19
5.1.4 Avslappning och dess inverkan på individens välmående.....	21
6. Diskussion	23
6.1 Deltagarnas upplevelse av "Grön arena"	23
6.2 Djurens påverkan på den psykiska hälsan	26
6. 3 Slutsats.....	26
6.4 Förslag till vidare forskning	27
Referenslista	28
Bilaga	30
Intervjuguide.....	30

1. Inledning

Vi har valt att skriva vår c- uppsats om projektet ”Grön arena” - daglig verksamhet på gårdar. Under hösten 2010 blev vi tillfrågade av Kils kommun att göra en utvärdering av projektet eftersom det fanns ett intresse av att undersöka hur projektet fortlöper. Vi fann detta förslag som utmanande och intressant och beslutade oss därefter för att utforma vår studie utifrån den förslagsidén. Vi har dock valt att begränsa uppsatsen till att enbart studera deltagarnas upplevelser av projektet. Vi har skrivit uppsatsen ur ett deltagarperspektiv då det är deras upplevelser vi är intresserade av att belysa.

”Grön arena” är ett samarbete mellan hushållningssällskapet och Kils kommun. Projektet riktar sig till personer med utvecklingsstörning och/eller autism och som omfattas av personkrets 1 § 1 enligt Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS). De som omfattas av personkrets 1 har rätt till daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS. Projektet startade våren 2010 och har snart pågått under ett års tid.

1.1 Projektet

Modellen för projektet ”Grön arena” bygger på att människor med olika typer av funktionshinder kan beredas plats på gårdar som är anslutna till projektet. Hushållningssällskapet i Värmland genomförde 2005 en marknadsundersökning i kommunerna i Värmland om intresse fanns för gårdsnära verksamhet som inslag i den dagliga verksamheten. Tonie Estegård-Svahn, projektledare för ”Grön arena” i Värmland intervjuade ansvariga i kommunerna om intresse fanns för att använda ”Grön arena” - gårdar som kompletterande verksamhet inom det sociala området och inom skolans område. Lantbrukare intervjuades för att ta reda på hur de ställde sig till att starta en ”Grön arena” - verksamhet på gården. Undersökningen visade att intresse fanns såväl hos lantbrukare som hos kommuner varpå projektet ”Grön arena” startade 2006 med främsta syfte att ge stöd i olika former till lantbrukare, att gå från idé till att starta verksamhet (Tonie Estegård-Svahn, intervju 2010-12-16).

I skrivande stund, år 2010, har samtliga kommuner i Värmland haft någon form av kontakt med projektet och många intresserade lantbrukare är med i nätverket ”Grön arena”. Tre av dessa kommuner har hittills ett samarbete med ”Grön arena” - verksamheter. Dessa tre kommuner är Kil, Kristinehamn och Grums (Tonie Estegård-Svahn, intervju 2010-12-16).

Vi har begränsat oss till att studera projektet inom Kils kommun, då vi anser att omfattningen av att studera samtliga tre kommuners verksamheter hade varit för stor utifrån det tidsperspektiv som vi har att förhålla oss till.

Enhetschefen för vård och omsorg i Kil, Monica Hjelte, hade hört talas om projektet ”Grön arena” som drivs av hushållningssällskapet och som hade presenterats av Estegård-Svahn till socialnämnden och kommunstyrelsen. I samband med detta anordnades en studieresa till Norge för att se modellen ”inn på tunet” (på gården) som Norge drivit med framgång sedan flera år tillbaka. Med på studieresan var kommunens handläggare och personal från daglig verksamhet som tyckte att detta var en framgångsidé. Monica Hjelte visste då om att ett antal personer som avslutat sina studier på särgymnasiet och som skulle beredas plats inom den dagliga verksamheten inom en kort framtid och att det inte fanns aktiviteter i det kommunala dagcentret som kunde tillgodose brukarnas behov. Dagcentret var fram till projektet ”Grön

arenas” start den enda dagliga verksamhet som erbjöds i Kil (Monica Hjelte, intervju 2010-11-08).

Hjelte startade samarbetet med hushållningssällskapet och gjorde en offentlig upphandling där sju gårdar lade in anbud på verksamheten, av dessa valdes tre, till att ha verksamhet på sina gårdar. Från början var tanken att gårdsägarna själva skulle driva sin respektive verksamhet. Länsstyrelsen avslog dock detta med anledning att gårdsägarna saknade relevant utbildning för målgruppen. Av de tre gårdsägare som anmält intresse var endast en lämplig att driva verksamhet av denna sort enligt Länsstyrelsen, då vederbörande har en arbetsterapeutisk utbildning i botten. Hjelte tog då beslutet att stå som ansvarig för verksamheterna och lade dessa som externa platser inom den befintliga dagliga verksamheten och kunde på så sätt uppfylla Länsstyrelsens krav på utbildning. Gårdsägarna är själva entreprenörer för sin verksamhet och tjänsten köps från dem av Kils kommun (Monica Hjelte, intervju 2010-11-08).

Deltagarna fick själva ansöka om att få delta i projektet. I den ekonomiska budgeten för projektet fanns det till en början utrymme för att tio personer skulle få kunna delta. Intresset för denna form av daglig verksamhet visade sig dock vara större än utbudet av platser då det inkom tolv intresseanmälningar. Därefter fattades det beslut om att de alla tolv personer som ansökt skulle få möjligheten till att ta del av projektet. Därmed utökades antalet platser inom den ekonomiska budgeten för att kunna tillgodose den efterfrågan som uppstod. På detta sätt erbjöds alla som sökt plats i ”Grön arena” att delta. I april 2010 började tolv personer som omfattas av 1 § 1 LSS på tre olika gårdsverksamheter, samt en ull- verkstad, sin dagliga verksamhet (Monica Hjelte, intervju 2010-11-08).

1.2 Verksamheterna

Projektet ”Grön arena” i Kils kommun innefattar tre verksamheter vilka beskrivs mer genomgående nedan. Beskrivningarna är framställda utifrån våra deltagande observationer på respektive verksamhet. Gemensamt för samtliga verksamheter är bland annat att arbetsdagen börjar klockan 9.00 och avslutas klockan 14.00.

1.2.1 ”Ullen”

På ull- verkstaden (ullen), som är belägen i centrala Kil, har sju personer sin dagliga verksamhet. Verksamhetsledaren är en eldsjäl när det gäller frågor som rör människor som på olika sätt är marginaliserade i samhället. I lokalen finns lådor och åter lådor med ull i alla möjliga färger och av olika kvaliteter. Deltagarna lär sig att arbeta med ullen och skapa diverse föremål av den. Sittdynor, små ulliga får och halsdukar är några exempel på kreationer som kan framställas av ullen. En del av det som produceras får deltagarna ta med sig hem, andra produktioner säljs på den årliga färffesten som anordnas i Kils kommun, eller är beställningar från privatpersoner och företag.

Verksamhetsledaren har även en del av sin dagliga verksamhet förlagd hemma hos sig själv på gården ”Hagen”, där det bedrivs olika aktiviteter med deltagarna. De samlar pysselmaterial i skogen, besöker andra gårdar för att lära sig om får och skötsel av dem, planterar grönsaker i trädgårdslandet etcetera.

Deltagarnas grad av utvecklingsstörning ger olika förutsättningar på ansvarsområden inom verksamheterna. En av deltagarna har fått en ganska stor frihet gällande diverse områden. Personen får bland annat hjälpa till att göra beställningar och hjälpa de andra deltagarna med

vissa arbetsuppgifter. De som har svårigheter att själva ta initiativ får stöttning av verksamhetsledaren att göra vissa uppgifter och med att genomföra dem.

1.2.2 Hannemo kursgård

På Hannemo kursgård har tre personer sin dagliga verksamhet inom projektet ”Grön arena”. Dagen inleds med att fodra och borsta hästarna samt att ta ut dem i hagen och därefter äter de en gemensam frukost. För att strukturera upp dagens planer finns en stor tavla i hallen där agendan för dagen står nedskrivet. Var och en av deltagarna har en egen dag att hålla ansvar för tavlan och skriva upp planeringen. Likaså har varje deltagare en egen dag där han eller hon tillsammans med verksamhetens kock lagar maten. Dagarnas aktiviteter kan bland annat bestå av en ridtur med hästarna, att sätta stängsel i hagarna, klyva ved eller annat arbete som rör gården. Ledarna för verksamheten är alltid närvarande för att förklara vad som ska göras och se till att inga olyckor sker. Efter en gemensam lunch är det yoga, avkoppling eller gympa som står på schemat. Dagen avslutas med en fika eller fruktstund innan deltagarna skjutsas tillbaka till centrala Kil.

1.2.3 Kulatorpet

På gården Kulatorpet har två personer sin dagliga verksamhet. Dagen börjar med att ge hönsen, fåret och getterna mat innan de går in i huset för att tillsammans äta frukost. En stor planeringsklocka visar med bilder vad som står på schemat för dagen.

Under dagen är två skogspromenader med hunden Vilja planerade. Deltagarna turas om att ha ansvaret för hunden under promenaderna och lär Vilja lydnad samt olika tricks. Under dagen står bland annat även diverse sysslor på gården, såsom att göra i ordning en lada för getterna, plantera grönsaker i trädgården eller mocka hos djuren på schemat. Verksamhetsledaren är hela tiden närvarande och deltar i sysslorna. Under sommaren fick gården besök av lammet Oskar som var så svag att han var tvungen att matas med nappflaska, något som deltagarna fick i uppdrag att sköta om. Idag är Oskar ett stort, välmående får som tror att han är get då han får gå tillsammans med getterna i hagen. Efter lunch, som tillagas tillsammans, står massage, gympa eller avkoppling till lugnande musik på planeringsklockan.

Dagen avslutas med fruktstund och genom att skriva dagbok. Båda deltagare har varsin dagbok som de klistrar in foton i som verksamhetsledaren har tagit under dagen och skriver sedan under korten vad de har gjort. Därefter planerar de tillsammans vad som ska ske veckan därpå och vilken mat som ska tillagas. Efter det avslutande mötet skjutsas deltagarna tillbaka till centrala Kil.

1.3 Problemområde

I avhandlingen ”Arbetsplatskultur, socialt stöd och arbetets mening: anställning med lönebidrag och daglig verksamhet för personer med intellektuellt arbetshandikapp” (Larsson, 2006) står det att handikappreformen har varit en av de mest genomgripande socialpolitiska reformerna inom handikappområdet. Den hade sin början av 1990-talet och målet med reformen var att människor med funktionshinder skulle ges förutsättningar att leva som andra samhällsmedborgare (a.a.).

I studien ”Arbetsterapeutisk intervention i LSS gruppboenden med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning” (Joelson, 2009) påvisas att personer med utvecklingsstörning vid dagverksamheter har en begränsad känsla av att vara ”en aktör i världen”. Resultaten pekade på att de själva upplevde en begränsad delaktighet i vardagsbeslut. Joelson skriver även om att studier visar vikten av att pröva på nya aktiviteter och handlingar, vara med och påverka, bestämma själv

etcetera. Barn med utvecklingsstörning har svårt att tänka abstrakt om de lämnas helt för sig själva i uppgifter, men just därför bör det skapas sådana möjligheter för att kunna träna upp förmågan att tänka abstrakt och lära sig problemlösning. Det framkommer även att det var just de barn med lägst intelligens som hade mest att vinna på träningen och att det just därför är viktigt att främja sådana övningar (Vygotsky, 1978).

Bakgrundsiden till daglig verksamhet på gårdar härstammar från Norge där ”inn på tunet” har funnits som inslag i människobehandlande verksamheter sedan år 2001 (Inn på tunet, 2010).

Tanken är att de involverade i projektet får vistas på gårdarna och delta i aktiviteter efter intresse och individuella behov utifrån gårdarnas resurser, detta sker med handledning av gårdsbrukaren. Erfarenhet och utvärderingar från bland annat Norge, visar att den tydliga dag- och säsongsrutinen, utrymmet på gården och den fysiska aktiviteten med gårdens sysslor ger omsorgstagaren en känsla av meningsfullhet. Djurskötsel är en viktig kontakt där individen känner sig behövd och får ta ansvar i arbetet med djuren. Samarbetet deltagarna och gårdsägarna emellan ger även social träning. Att vistas på landsbygden bland djur och natur inger lugn och trygghet och förmågan till inläring ökar liksom känslan av att vara till nytta (Hushållningssällskapet, 2010).

Vår studie handlar om personer med utvecklingsstörning och/eller autism och deras alternativa form av daglig verksamhet. Det är en studie skriven utifrån ett deltagarperspektiv om deras vardag, sysslor på dagtid och upplevelser kring det arbete de utför på de olika gårdarna och ull- verkstaden där de har sin dagliga verksamhet.

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att beskriva hur deltagarna i projektet ”Grön arena” upplever sin dagliga verksamhet.

Frågeställningar som vi har utformat utifrån ovanstående syfte är:

1. Vad är deltagarnas upplevelser av projektet ”Grön arena”?
2. Har deltagarnas upplevelser av djuren positiv inverkan på deltagarnas psykiska hälsa?
3. Påverkar deltagarnas upplevelser av ”Grön arena” deras ansvarstagande och välmående?

2. Tidigare studier

I detta kapitel presenterar vi den tidigare forskningen vi tagit del av inom ämnesområdet för att skapa oss en större förkunskap för vårt c- uppsatsarbete. De tidigare studier som vi har tagit del av har även hjälpt oss att välja vilka aspekter och vinklar vi ville ha i vår uppsats och lett in oss på intressanta frågeställningar.

2.1 Natur och djur

I studien ”Djurassisterad terapi- effekter av arbetet med husdjur med människor som har psykiska problem” (Berget, 2007) presenteras en undersökning som består av en jämförelse mellan en alternativ form av daglig verksamhet och en traditionell form av daglig verksamhet. I undersökningen får deltagarna arbeta med boskap och ha närhet till naturen. Deltagarna har två gånger i veckan under tre timmars tid vistats på gårdar i den alternativa formen av daglig verksamhet. Syftet med studien är enligt Berget att undersöka om deltagarnas självkänsla, förmåga att bemästra sin livssituation, livskvalitet, ångest och depression påverkas av en annan form av daglig verksamhet (a.a.).

Enligt Berget (2007) framkommer det att de människor som haft sin verksamhet på gårdarna har förbättrat sin tro på sig själva, har fått det enklare att hantera stressfulla situationer i sin vardag och förhöjt sitt välmående och upplever att de är på ett bättre humör. Vidare presenterar författaren att deltagarna även har blivit mer utåtriktade och talföra samt upplever att de har mindre ångest i jämförelse med innan de blev delaktiga i projektet. I Bergets avhandling framkommer det även att djuren som deltagarna har arbetat med har utgjort en central del i deras förbättrade psykiska hälsa och har fungerat som en del i det terapeutiska arbetet (a.a.).

I forskningsrapporten ”Husdjur och folkhälsa - en forskningsöversikt om betydelsen av sällskapsdjuren och lantbrukets djur för människors hälsa ” (Håkansson, Palmgren Karlsson, Sallander & Henriksson, 2008), beskrivs bland annat djurens betydelse i människors vardag. Studien pekar på att människor i samspel med djur blir mer tåliga mot stressfulla situationer. Andra inverningar som djur har på människan är att vi känner oss mer trygga och lugna samt att de har en positiv inverkan på vårt humör. Vidare diskuteras den unika relationen mellan människor och djur som består i att kommunikationen människa och djur emellan är utan ord och de reaktioner som djuret visar är ärliga, samt att relationen mellan en människa och ett djur kan vara starkare än relationer människor emellan. Vidare i sammanfattningen av forskningsrapporten, menar Håkansson med flera, att aktiviteter med djur är meningsfulla och att människor som tar hand om djur upplever en känsla av sammanhang (a.a.).

I forskningsrapporten ”Grön omsorg med husdjur för människor med psykiska besvär” (Berget, Braastad & Ekeberg, 2003) framkommer det att terapi med djur, det vill säga samspelet mellan människa och djur, kan fungera som en form av terapi för att främja människors psykiska hälsa. Vidare diskuteras i forskningsrapporten att människor som har en nära kontakt med sällskapsdjur har en förbättrad fysisk samt psykisk hälsa än de människor som saknar sällskapsdjur (a.a.).

2.2 Arbetets mening och värde

I avhandlingen ”Arbetsplatskultur, socialt stöd och arbetets mening – Anställning med lönebidrag och daglig verksamhet för personer med intellektuella arbetshandikapp” (Larsson, 2006) har studier utförts kring människor med utvecklingsstörning och de svårigheter funktionshindret medför i arbetslivet. Människorna som ingår i studien har samhällsstöd för att kunna klara av att utföra ett arbete. Avhandlingen behandlar även det värde ett arbete har samt integration och segregation på arbetsplatsen (a.a.).

Larsson (2006) presenterar bland annat i sitt resultat att arbetet har en stor positiv inverkan på människor med intellektuellt arbetshandikapp. Arbetet har en stor betydelse då det skapar vardagsrutiner och strukturer vilket inger en glädje i andra vardagsmoment utanför arbetet. Vidare diskuterar Larsson den sociala betydelsen som uppstår i samband med att man arbetar, det skapas en gemenskap i arbetsgruppen och en yrkesroll samt grupptillhörighet bildas (a.a.).

2.3 KASAM

Aaron Antonovsky (2005) lanserade år 1987 terminologin KASAM och utvecklade ett sätt att studera människors känsla av sammanhang i deras liv. Teorin består i stora drag av att man ser till det friska, det vill säga det salutogena i en persons liv. Man vill studera vad det är som förutsätter god hälsa och hur det kommer sig att människor hanterar samma typer av stimuli på olika sätt. Det salutogena perspektivets motsats, patogensorienterad forskning, består däremot av att studera anledningarna till att en människa har blivit sjuk. Inom den patogensorienterade forskningen ligger huvudfokusering på sjukdomen och dess bakgrund. De tre begreppen begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet är grundstenarna inom teorin känsla av sammanhang (a.a.).

1. Den första delen består av att en människa kan begripa en situation som inträffar. Personen kan se en struktur i det som har skett och förstår själva situationen.
2. Den andra delen, hanterbarhet, beskriver hur en person klarar av att hanterar den inträffande situationen och vilka resurser som finns att tillhandhålla. Dessa resurser kan exempelvis bestå av vänner, familj eller arbetskamrater etc.
3. Den tredje delen, meningsfullhet, består i att personen finner meningsfullhet samt motivation i det som sker och kan arbeta sig vidare från det som inträffat (Antonovsky, 2005).

2.4 Maslows behovstrappa

Bolman och Deal (1997) beskriver i boken ”Nya perspektiv på organisation och ledarskap” Maslows teori om behovstrappan. Teorin utgår ifrån att människor drivs av olika behov. Behovstrappan är uppbyggd utifrån bland annat dessa fyra behov (a.a.):

- Fysiologiska behov
- Trygghet
- Tillhörighet och kärlek
- Självkänsla (Bolman & Deal, 1997).

Den första kategorin består av fysiologiska behov, det vill säga, föda, vatten, fysisk säkerhet och syre etcetera. Inom den andra kategorin innefattas att en människa känner sig trygg och utom fara och hot. Dessa två första grundläggande kategorier har högsta prioritet och måste tillgodoses först innan en människa börja sträva efter att nå upp till de övriga behoven inom hierarkin. Högre upp i hierarkin av behov finner vi strävan efter att bli älskad och omge sig av kärleksfulla relationer, att bli uppskattad och ha en god självkänsla (Bolman & Deal, 1997).

3. Teoretisk referensram

I detta kapitel kommer vi att presentera de teorier som uppsatsen bygger på. Vi har valt att använda oss av två teorier. Dessa teorier bygger på att förklara en individs möjlighet till att kunna utvecklas och uppnå ett mer meningsfullt liv. I anslutning till varje teoriförklaring beskriver vi varför vi valt att använda oss av respektive teori i uppsatsen.

3.1 "Ta-Ha-Ge- modellen"

En professor i socialt arbete, Harald Swedner, har utvecklat en modell som förklaras i boken "Socialt välfärdsarbete – En tankeram" (Swedner, 1996) hur individens inre och yttre resurser kan bidra till att "få en god färd genom livet", det vill säga, ett rikt och meningsfullt liv. Modellen skall skildra hur individen, genom att använda sig av yttre och inre resurser, får ett större handlingsutrymme i vardagen och det samhälle hon lever i (a.a.).

Swedner beskriver välfärdsnivån i samhället utifrån två grundläggande komponenter.

1. Den ena är en individs materiella resurser som var och en har till förfogande.
2. Den andra de sociala resurser som individen har tillgång till (Swedner, 1996).

Dessa två typer betecknar Swedner (1996) som privatägda respektive kollektivt ägda resurser. Dessa resurser delar individen ibland med andra i samhället, familjen etcetera, andra resurser har individen ensamrätt på. Utifrån dessa resurser kan en individ, enligt Swedner, beskriva välfärdsnivån genom att ange hur varje individ utnyttjar (tar till sig) resurserna på denna resursarena (a.a.).

Swedner (1996) kopplar välfärdsanalysen ur individens synpunkt till ett resursintag eller ett resursinflöde. Han menar att en viktig aspekt på individernas välfärd i ett samhälle är den ojämna tillgången på resurser och kampen om resurserna för olika grupper av individer. Kampen om de olika resurserna manifesteras i form av individernas olika förmåga att hävda sig, olika köpkraft och olika rätt till resurserna. Detta leder till att olika medlemmar i samhället tar till sig (tar hand om) tillgängliga resurser i mycket olika utsträckning. Varje individ omvandlar och lagrar dessa resurser på olika sätt, i sin närmiljö (hemmet, egendom etcetera) och i sin kropp (a.a.).

Individens lagrade resurser visar sig i en rad olika egenskaper såsom hälsa, fysisk funktionsduglighet, förmåga att kommunicera med andra, förmågan att arbeta och så vidare. När resurserna visar sig i den mest utvecklade formen uppstår en välutvecklad förmåga att målmedvetet sträva efter att förverkliga framtidsalternativ. I regel uppfattar individen tillgången till dessa sparade resurser som medel för att uppnå personliga mål i typ av inre harmoni, gemenskap med andra människor eller ett rikt inre liv (Swedner, 1996).

"Ta-Ha-Ge"-modellen är ett försök att formulera en modell för vad som händer inom och omkring en människa, som utnyttjar de resurser som finns till hands i dennes omgivning (på sin resursarena) och som med hjälp av dessa byggs det upp en kapacitet för att forma sitt eget liv och sin livssfär (på sin handlingsarena). Individen tar till sig resurser, hon har (lagrar upp) resurser och ger ut (använder) sina resurser (Swedner, 1996).

I "Ta"- stapeln av modellen hittar vi individens resursarena. Inom resursarenan ryms individens resurstillväxt eller resursförlust. Inom resursarenan kan vi exempelvis hitta familjen, arbetet eller institutioner. Dessa resurstillväxter respektive förluster kan leda till rättvis eller orättvis resursfördelning inom individens resurslager. Inom resurslagret ("Ha"-

stapel) rymmer exempelvis hälsa, arbetsförmåga samt förmågan att ändra sin fysiska miljö. Här lagras även bland annat individens *ande, själ, ego, vilja, personlighet, känslor, karaktär*. Om individen lyckas att använda sig av de resurser som rymms i resurslagret, får hon tillgång till sin handlingsarena ("Ge"- stapeln). I handlingsarenan får individen tillgång till resurser såsom att bli älskad och kunna älska, att kunna känna självaktning och ta emot aktning från andra etcetera (Swedner, 1996).

Swedner (1996) poängterar att det är viktigt att vi inser att det är transformeringen staplarna emellan som avgör hur stor handlingsarena individen får. Har individen kapacitet att använda sig av samtliga staplarnas resurser, kan individen utnyttja dessa lagrade resurser för olika typer av handlingar och aktioner inom sin handlingsarena (a.a.).

3.2 Empowerment

Askheim och Starrin (2007) hävdar att människor strävar efter att känna kraft och styrka samt att ha inflytande över sitt eget liv. Begreppet empowerment förklaras som något som ger associationer till ord som kraft, styrka, makt. Vidare associationer som begreppet empowerment för tankarna till är begrepp som exempelvis självförtroende, socialt stöd, stolthet och delaktighet. Begreppet bygger på en idé om att det är viktigt att den enskilde får möjligheter att styra och ta ansvar över sitt eget liv. För att detta skall vara möjligt krävs såväl kunskap, materiella resurser och socialt stöd (a.a.).

Inom socialt arbete kan begreppet empowerment beskrivas och tillämpas på följande sätt:

- Att uppmärksamma klientens rätt till och behov av inflytande och självbestämmande, genom att uppmuntra hennes egna initiativ och förmåga att utföra exempelvis arbetsuppgifter.
- Att stärka klientens självförtroende och tilltro till den egna förmågan (Askheim & Starrin, 2007).

Begreppet empowerment kan även förklaras såsom Payne (2002) gör i boken "Modern teoribildning i socialt arbete". Han liknar empowerment med ett verktyg som används för att göra det möjligt för individer att *ta befälet* över de faktorer som påverkar dem. Det är ett sätt att stärka människans personliga resurser så att de får möjlighet att utveckla sitt självförtroende och sin självkänsla, samt förändra kunskaper och färdigheter. Payne skriver att den filosofi som ligger bakom vilar på egenkontroll, personligt ansvar och självutvecklande genom empowerment det vill säga hjälp till självhjälp. Filosofin har uppkommit genom ett kognitivt och humanistiskt synsätt som lägger vikt vid att klienter inom socialt arbete ska bli medvetna och bygga på kompetens och starka sidor (a.a.).

3.3 Begreppsdefinitioner

Personkrets 1 § 1 LSS: Personer med diagnosen utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd tillhör personkrets 1 i Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade. Bedöms någon tillhöra personkretsen har denne rätt till insatser enligt 7 § LSS. Insatserna skall tillförsäkra den enskildes goda levnadsvillkor, vara varaktiga samt samordnade. Insatserna skall anpassas till individen och dess behov så att de blir lättillgängliga och stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv. Den som har rätt till insatser har rätt till daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS (Bergstrand, 2007).

Utvecklingsstörning: Begreppet definieras i lagtexten som en intellektuell funktionsnedsättning som orsakats av en brist eller skada före 16-års ålder och som i många fall medför att personen är av omfattande behov av hjälp och stöd i sin livsföring för att kunna delta i samhällslivet (Bakk & Gruenewald, 1998).

Deltagare: Vi har valt att kalla huvudpersonerna i vår studie för deltagare istället för brukare eftersom vi anser att personerna är deltagare i vår studie mer än brukare i ordets mening att bruka en tjänst.

Adaptiv förmåga: Adaptiv förmåga är förmågan att kunna anpassa sig till omgivningens krav, socialt, praktiskt eller kognitivt. I vår studie kommer vi att likställa adaptiv förmåga med förmågan att kunna ta egna initiativ samt att kunna använda sig av nyvunnen kunskap på den dagliga verksamheten även hemma (Zander, 2004).

Salutogent: Att fokusering ligger på det friska istället för det sjuka hos en människa (Nilsson, 2002).

4. Metod

I detta kapitel kommer vi att presentera tillvägångsättet för vår studie. Vi kommer även i löpande text diskutera för- och nackdelar med den metod vi har valt och om vi hade kunnat gå tillväga på något annat sätt istället.

4.1 Målgruppen

Deltagarna i vår studie är både män och kvinnor i åldrarna 21- 41 som samtliga har någon form av utvecklingsstörning. Vissa har tilläggsdiagnosen autism eller autismliknande tillstånd. Samtliga har talförmåga, dock har vissa svårigheter att uttrycka sig i hela meningar eller sammanhängande tal.

Begreppet utvecklingsstörning definieras utefter begåvning, det vill säga intelligenskvoter (Bakk & Gruenewald, 1998). Dessa kvoter delas således in i lätt, måttlig eller svår utvecklingsstörning beroende på individens kognitiva funktionsförmåga. Det är viktigt att den som arbetar med personer med varierande grad av utvecklingsstörning ser varje individ som unik och med utvecklingsmöjligheter samt att aldrig definitivt placera personen på en viss nivå av utvecklingsstörning. Tillägg av andra funktionsnedsättningar är emellertid vanliga. Exempelvis kan autism eller så kallade autistiska drag förekomma. Individer med autism eller autismliknande tillstånd har stora svårigheter med socialt samspel. Världsuppfattningen är hos människor med autism inte densamma som för icke funktionshindrade och skapar svårigheter att samspela med andra. Exempel på sådana svårigheter kan vara att ha en begränsad förmåga till ömsesidigt samspel och/eller kommunikation. Begränsningar av fantasi, att förstå sammanhang och annorlunda reaktioner på sinnesintryck är ytterligare exempel på svårigheter hos personer som omfattas av 1 § 1 LSS (a.a.).

4.2 Metodval

Vi använde oss av en kvalitativ undersökning i form av fokusgruppsintervjuer och deltagande observationer. Att det blev en kvalitativ undersökningsmetod beror på att vi ville ta reda på deltagarnas upplevelser av sin vardagsvärld. Kvalitativa undersökningar är lämpliga metoder att använda sig av i syfte att undersöka upplevelser (Kvale, 1997). Innan vi bestämde metod ställde vi oss frågan vilken metod som skulle passa bäst till syftet, frågeställningen och framförallt målgruppen för uppsatsen och efter noggrant övervägande beslöt vi oss för att använda oss av fokusgrupper som metod. Fokusgrupper är en lämplig metod att använda sig av när moderatorns sätt att tänka skiljer sig från den tänkta fokusgruppens sätt att tänka och leva (Wibeck, 2010). Fokusgruppen som metod är ett respektfullt och vänligt sätt att hålla i en intervju, på så sätt att intervjupersonen kan känna en trygghet i att ha flera personer runt sig som även de intervjuas. På så vis tas fokus bort från den enskilde och hamnar på gruppen i stort (a.a.)

Målgruppen i uppsatsen är personer med utvecklingsstörning och/eller autism. Personer med dessa diagnoser har ofta en medföljande svårighet att interagera socialt (Autismforum, 2010). Med anledning av svårigheten att interagera socialt såg vi fördelen med att hålla fokusgrupper med deltagarna istället för att intervjua enskilda individer. Vi såg risken att det skulle kunna bli svårt att interagera i grupp för våra deltagare, dock ansåg vi att det möjligtvis skulle uppfattas som skrämmande att behöva sitta enskilt med den som intervjuar. Vi ansåg även att

gruppsituationen inte borde bli något större problem, med tanke på att deltagarna känner varandra väl och arbetar tillsammans dagligen.

När vi hade bestämt oss för att använda oss av fokusgrupper började vi planera upplägget för intervjuerna. Vi började med att titta på om vi skulle använda oss av en strukturerad eller ostrukturerad fokusgruppsintervju. Efter att ha träffat samtliga deltagare för fokusgrupperna kunde vi konstatera att en så kallad strukturerad intervjuguide skulle vara det mest lämpliga i vår studie. Detta då deltagarna i de olika grupperna har olika grader av utvecklingsstörning och vissa talar mycket mer än andra i gruppen, vilket skulle betyda en risk att den som talar mycket tar över intervjusituation och de andra som inte är så talföra hamnar i bakgrunden.

En strukturerad fokusgruppsintervju innebär att en moderator styr interaktionen i gruppen och ställer frågor som är anknytna till det ämne som skall utforskas (Wibeck, 2010). Det finns således två olika sorters strukturerade fokusgruppsmetoder som moderatoren kan använda sig av. Den första modellen handlar om att styra frågorna såtillvida att moderatoren har stark kontroll över vilka ämnen som diskuteras. Den andra modellen utgår ifrån att moderatoren styr interaktionen i gruppdynamiken så att samtliga deltagare får möjligheten att delta lika mycket (a.a.). Vi valde att använda oss av båda metoderna för att få fram adekvat information till vår studie. Dock hade vi i åtanke att lämna möjligheten öppen för följdfrågor under intervjuens gång, som inte fanns med i frågeguiden, ifall något ämne av intresse skulle lyftas av deltagarna.

I en av grupperna använde vi oss även av så kallat stimulusmaterial i form av kort där deltagarna gör olika aktiviteter. Stimulusmaterial ska väcka diskussioner och frågor i den grupp som intervjuas (Wibeck, 2010). Vi använde oss av bilderna för att få deltagarna att minnas sådant de gjort på den dagliga verksamheten under det gångna året. Att vi använde oss av stimulusmaterial i enbart en grupp beror på att vissa av deltagarna i den berörda gruppen har svårigheter att minnas eller svara på en fråga endast genom att bli tillfrågade. Bilderna skulle tjäna till att minnas och kunna berätta kring bilderna. Vi frågade verksamhetsansvarig om vi fick ta del av bilder vid vårt första besök för att på så vis förbereda deltagarna på att vi skulle titta på kort tillsammans.

Nackdelen och risken med en strukturerad intervjuguide är att moderatoren styr intervjufrågorna åt ett ledande håll och på så vis får fram de svar som deltagarna tror att moderatoren vill höra (Wibeck, 2010). Vi var medvetna om den risken och för att minimera den var vi nogna med att utforma intervjuguiden så att möjlighet till följdfrågor fanns.

4.3 Datainsamling

Innan vi började med intervjuerna besökte vi samtliga tre verksamheter under en heldag för att dels skapa oss en uppfattning om hur verksamheten ser ut samt för att presentera oss för deltagarna. Vi kunde snabbt konstatera att detta visade sig vara bra, då vissa av deltagarna känner en osäkerhet inför nya människor. Genom att vi hade lärt känna varandra under en heldag, dämpades osäkerheten inför intervjusituationen. För att vara säkra på att inte träda över några etiska gränser med detta kontaktade vi såväl enhetschefen för projektet och verksamhetsansvariga som i sin tur frågade deltagarna om vi fick delta under en dag i respektive verksamhet. Från början var meningen med att delta under en heldag i respektive verksamhet inte att observera i undersökande syfte. Under tiden vi var där märkte vi dock att det vi fick ta del av skulle kunna komma till användning i analysen som ett komplement till intervjuerna och vi frågade därför de inblandade om vi fick ta med materialet som observationsmaterial. Deltagande observationer anses vara ett bra komplement till intervjuer

om man vill få en mer välgrundad kunskap om människors beteenden eller samspel (Kvale, 1997). Vi kan konstatera att de observationer vi gjorde var så kallade deltagande observationer då vi var närvarande och synliga för deltagarna.

Vi observerade hur en helt vanlig dag på deltagarnas dagliga verksamhet ser ut. Under vår deltagande observation fick vi se hur deras arbetsdagar ser ut och vilka ansvarsområden respektive deltagare har. Vi fick själva vara delaktiga i vissa aktiviteter såsom yoga, massage, tovnings och ridning. Detta gav oss en större förståelse för hur arbetet på gårdarna och ullverkstaden ser ut. Då observationerna inte var planerade när vi besökte gårdarna utan visade sig vara användbara i efterhand antecknade vi inte något under våra besök. De data vi har från de deltagande observationerna bygger på vårt minne från de dagar då vi besökte gårdarna. Datan består av det vi såg under vår deltagande observation på varje verksamhet, samtals med verksamhetsledarna och deltagarna, samt helhetsintrycket vi fick under dagarna vi var där. De data dokumenterade vi skriftligt i form av minnesanteckningar som vi skrev ner efter varje besök.

Sammanlagt har vi utfört tre fokusgruppsintervjuer med två till fyra informanter, det vill säga deltagarna i projektet, i respektive grupp. Vi började med att berätta för deltagarna hur lång tid vi uppskattade att intervjuerna skulle ta, detta för att dels kunna hålla en rimlig tidsbegränsning för intervjuerna, samt för att ge deltagarna en tydlig planering för den avsatta tiden. Vi använde oss av vår strukturerade intervjuguide som bestod av 14 frågor (se bilaga 1).

Vi kunde konstatera att svaren på de strukturerade frågorna inte besvarades i samma omfattning som följdfrågorna som uppstod. Detta tror vi beror på olika orsaker. Dels att vissa av frågorna vi ställde från den strukturerade guiden byggde på en förhoppning från vår sida att få ett specifikt svar. Då detta svar uteblev i vissa fall, fick vi formulera om frågan under intervjuens gång. Att svaret uteblev berodde ibland på att deltagarna hade svårigheter att förstå frågeställningen, ibland på att svaret blev mycket kort i form av ”ja”, ”nej”, ”bra” eller ”kommer inte ihåg”. Vi var noga med att försöka få med samtliga deltagare i varje fråga och gick ”laget runt” när vi märkte att vissa deltagare enbart svarade på en till dem direktställd fråga och inte på en fråga som ställdes till hela gruppen.

Det vi upplevde som en svårighet var att försöka hålla oss neutrala i vårt sätt att reagera på vissa saker som sades. Stämningen var god under samtliga intervjuer och ibland var det svårt att inte bekräfta deltagarnas svar med ”vad bra” eller ”vad tråkigt” på sådant som kom upp. Exempelvis berättade en av deltagarna om sin sorg efter en häst som gått bort på gården där vederbörande har sin dagliga verksamhet. Det var svårt att inte visa vederbörande empati vilket eventuellt kunde leda till att nästa fråga skulle påverkas av vårt sätt att hantera det hela. Dock har vi efter analys konstaterat att vi inte anser att de svar vi fått fram verkar ha påverkats av att vi emellanåt gett en subjektiv reaktion på sådant som togs upp. Intervjuerna tog kortare tid än beräknad – cirka 30 minuter vardera istället för de 45 minuter som vi planerat.

4.4 Transkriberingen

Då vi i vår studie ville få fram vad deltagarnas upplevelser av den dagliga verksamheten är ansåg vi det viktigt att få en så noggrann transkribering som möjligt för att inte gå miste om viktiga detaljer i det som sägs i intervjun. Vi transkriberade intervjuerna enligt Nivå I. Enligt Linell (refererad i Wibeck, 2010) innebär Nivå 1 att transkriberingen är detaljerad och att talspråksformer, talstyrka, överlappande ord, betonade ord, talhastighet etcetera finns med.

4.5 Bearbetning av materialet

Vi använde oss därefter av en datastyrd analys, det vill säga en analysmetod som gör det lättare att kunna placera och sortera data så att det lätt kan hittas och bli överskådligt. Denna analysmetod använde vi oss av för både intervjuerna såsom de deltagande observationerna. Kvale (1997) beskriver att forskaren som använder sig av datastyrd analys börjar med att läsa igenom utskrifterna och kategoriserar relevanta avsnitt. Forskaren kodar avsnitten han finner relevant och kan på så vis enklare relatera olika textbitar till varandra och skapa sig en större helhetsbild och sammanhang för syftet med studien (a.a.).

Vi ställde oss frågan: Vad är det vi vill få fram? Malterud (2009) skriver att forskaren först ska söka efter meningsbärande enheter i textmassan. Vi vägde samman intervjumaterialet med det vi fått fram under de deltagande observationerna och sökte efter meningsbärande enheter i textmassan som för oss var intressanta att belysa i analysen. Vi kodade de avsnitten vi fann intressanta att lyfta fram i vår uppsats. Därefter tog vi fram fyra huvudteman, av det material som var återkommande i de meningsbärande enheterna, som vi fördjupade oss i.

De teman vi delat in studien i är:

- Djurens positiva inverkan på deltagarnas psykiska hälsa
- Ansvarstagandets påverkan på individens självkänsla och välmående
- Lärandets påverkan på individens självkänsla
- Avslappning och dess inverkan på individens välmående

4.6 Generaliserbarhet

En ständigt återkommande fråga i intervjuundersökningars svar är om resultaten är generaliserbara, det vill säga, gäller resultaten fler individer än de som intervjuats (Kvale, 1997)?

Vår studie handlar om en grupp människor som i sig samtliga är unika individer men i grupp representerar en marginaliserad minoritet i samhället. Vi kan inte uttala oss generellt om samtliga individer med utvecklingsstörning och/eller autism skulle ge oss samma resultat om de skulle delta i ett liknande projekt. Eftersom studien bygger på enskilda personers upplevelser av en alternativ form av daglig verksamhet, har vi i åtanke att denna form av daglig verksamhet kanske inte passar alla människor. Att inte generalisera alla som omfattas av daglig verksamhet är en aspekt som vi återkommer till i diskussionskapitlet.

4.7 Reliabilitet

Studiens reliabilitet grundar sig i att intervjuerna och bearbetningen av de samma är korrekt utförda (Kvale, 1997). Vi var noga med att inte ställa ledande frågor, dock märkte vi att det var svårt att förhålla sig helt neutralt i vissa intervjusituationer på de svar som vi fick. Som tidigare skrivet uppstod situationer där deltagarna blev känslomässigt påverkade, vilket vi gav empatiska reaktioner på. Detta kan i sin tur ha påverkat nästa fråga som ställdes. Detta är något som inte enbart ska ses utifrån ett negativt perspektiv. Det centrala är inte huruvida frågorna eller reaktionerna är ledande, utan vart de leder (a.a.). Att vi gav respons på deltagarnas svar kan i vår studie ha lett till att deltagarna funderade djupare på vilken påverkan exempelvis djuren har på dem. Därmed kan svaren blivit mer tillförlitliga utifrån deras upplevelser än om de svarat på ett mer ytligt plan.

Gällande bearbetningen av intervjumaterialet var vi noggranna med att transkribera på en plats där inga obehöriga kunde höra inspelningen av intervjuerna, för att följa tystnadsplikten

och värna om deltagarnas integritet. Vi genomförde en grundlig transkribering och var noggranna att få med så många intryck som möjligt från intervjusituationerna. Detta då vi ville undersöka deltagarnas upplevelser. Svaren på intervjufrågorna stärktes inte sällan av deltagarnas ansiktsuttryck, kroppsspråk, tonfall etcetera.

I vissa fall hade vi svårt att höra vad deltagarna sade och valde då att inte ta med respektive respondents svar istället för att gissa svaret. Detta kan ha lett till att vi missat något i enskilda svar. Dock försökte vi att få fram allt av vikt i de fall då frågan vi ställde vägde tungt för syftet i vår studie, på detta sätt höjs reliabiliteten i studien.

4.8 Validitet

För att få fram validiteten i studien ställde vi oss frågan om resultatet i studien är riktigt härledd ur sina premisser (Kvale, 1997).

Eftersom studien bygger på ett deltagarperspektiv föll det sig naturligt att intervjua och observera deltagarna i projektet. Att utföra studien ur ett deltagarperspektiv medförde vissa hinder eftersom målgruppen har svårigheter med kommunikation och social integrering, dock ett självklart val för oss då det var deras upplevelser av den dagliga verksamheten vi var intresserade av. Således hade studien kunnat stärkas av att intervjua samtliga inblandade i verksamheten såväl som deltagarnas anhöriga, för att få fram en tydligare bild på deras utveckling etcetera. Detta hade dock varit ett för stort arbete för den omfattning uppsatsen skall ha.

4.9 Etiska överväganden

För att göra forskaren medveten om känsliga frågor som kan dyka upp under undersökningen finns etiska koder som följer ett vetenskapligt arbete (Kvale, 1997). Det finns således fyra forskningsetiska krav som forskare ska hålla sig till, enligt vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002). Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Utifrån dessa krav ska forskaren bland annat informera undersökningsdeltagarna om projektet och deras uppgift i det. De ska upplysas om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan. Informationen ska innehålla all information av det slag som kan påverka deras villighet att medverka. Forskaren ska få undersökningsdeltagarens samtycke till att delta i undersökningen. De som medverkar i undersökningen ska ha rätt att själva bestämma på vilka villkor de deltar. Detta innebär till exempel att de har rätt att avbryta sin medverkan utan att det har negativa konsekvenser för dem. Vidare säger kraven att bearbetningen av intervjumaterial med mera ska behandlas på ett pålitligt och säkert sätt. De som medverkar i undersökningen ska kunna få ett exemplar av den färdiga undersökningen om de så önskar. Ytterligare krav är att forskaren behandlar materialet på sådant vis att inga personer som medverkar i undersökningen ska kunna identifieras av utomstående parter. I känsliga fall ska tystnadsplikt gälla (a.a.).

För att följa de etiska kraven sökte vi deltagarnas samtycke till att medverka i undersökningen. Detta gjorde vi genom att ta kontakt med ansvarig enhetschef, Monica Hjelte. Innan intervjuguiden utformades försäkrade vi oss om att de frågor vi skulle ställa inte skulle vara etiskt olämpliga eller personliga. Vi talade om för deltagarna att det är frivilligt att svara på frågorna och att den som får frågan har rätt att avstå från att svara eller avbryta intervjun. Vi frågade om lov att spela in intervjuerna på bandspelare, vilket samtliga godkände. Vi meddelade deltagarna om att vi inte lämnar ut några namn på dem i uppsatsen, så att identifiering av en enskild person inte ska kunna ske av utomstående. Deltagarna och verksamhetsledarna har i uppsatsen fått könsneutrala namn för att upprätthålla anonymiteten i

högsta möjliga grad. Vi försäkrade oss om att ingen obehörig skulle kunna ta del av transkriberingen från intervjuerna och förstörde materialet som inte togs med i uppsatsen. Vi meddelade samtliga deltagare att de ska få ta del av det färdiga materialet om de så önskar.

5. Resultat och analys

I detta kapitel kommer vi att presentera de teman utifrån vilka vi valt att analysera intervjuerna. Vi kommer även genom att presentera citat av intervjuerna tolka och dra slutsatser efter varje presenterat tema. Vi kommer varva beskrivningar av observationerna och händelser på verksamheterna med citat knutna till dem. Detta för att förenkla för läsaren att förstå sammanhanget till citaten och tolkningen av dem. Intervjupersonerna kommer inte att ha sina verkliga namn utan har fått nya namn av oss för att förbli anonyma för läsaren.

I denna del kommer vi även att presentera deltagarnas upplevelser av projektet som framkommit under de deltagande observationerna. Då observationerna inte var planerade från början tar vi med det vi fått ta del av som ett komplement till intervjuerna där vi ser att resultatet kan stärkas av observationsmaterialet. Det vill säga, i de fall intervjumaterialet inte lyfter tydligt det vi velat undersöka, men där observationerna kan hjälpa till att förstärka citaten.

5.1 Teman

5.1.1 Djurens positiva inverkan på deltagarnas hälsa

Samtliga deltagare i projektet "Grön arena" kommer i kontakt med djur genom deras dagliga verksamhet. Vi har under de dagar som vi utfört observationer samt utfört fokusgrupper upptäckt att djuren har en mycket stor betydelse för dem och deras psykiska välmående. I avhandlingen "Djurens betydelse för människornas hälsa" (Håkansson m.fl., 2008) beskrivs det att människor vid kontakt med djur stressar ner, känner sig tryggare och lugnare. Vidare visar studien att samspelet mellan människa och djur skapar ett bättre välmående och förbättrar humöret. Det presenteras även att ett långvarigt arbete med människor och djur i samspel kan leda till ökad empati och självkänsla hos människor. Forskningsrapporten har skapat ett ökat intresse hos oss att studera samspelet mellan djur och människa då det presenteras ett mycket positivt resultat i människors psykiska hälsa i samspelet med djur (a.a.).

I Bergets (2003) studie framkommer det att människors psykiska hälsa blir påverkad i samspelet mellan människa, natur och djur till det bättre och att det inom området finns positiva forskningsresultat. Människor med mycket begränsad arbetsförmåga kan ofta finna meningsfulla uppgifter i samband med djurskötsel, samt uppleva en känsla av sammanhang i livet, då ens roll blir att vara behövd (Håkansson m.fl., 2008).

Vi är intresserade av att undersöka om deltagarna i "Grön arena" upplever KASAM genom att vara delaktiga i projektet. Vidare vill vi ta reda på helhetsuppfattningen av deltagarnas upplevelser av vistelsen på gårdarna och ull- verkstaden. Vår tanke är att genom att undersöka om de upplever KASAM ta reda på hur detta påverkar deras psykiska hälsa.

På en av gårdarna vi besökt fick deltagarna ta hand om ett nyfött lamm som blivit utstött från sin mamma. Deltagarna behövde mata lammet med nappflaska flera gånger per dag och vi frågade dem om hur det kändes att lammet var beroende av deras omsorg.

Love: *"Det känns bra. Det är kul att hjälpa andra så. Kan man hjälpa djur känns det bra. Det känns bra att de är så stora nu. När man kommer hem kommer man ihåg allt roligt man har gjort. Vi turades om att mata honom."*

Inge: *"Ja, med välling."*

En av deltagarna på Hannemo kursgård, har tidigare varit rädd för hästar och inte velat gå nära dem. Idag tar vederbörande in och ut hästarna ur stallet och mockar åt dem. På frågan vad som är det bästa med hästarna får vi svaret:

Billie: *"Att dem är snälla. Jag är väldigt bra på att mocka."*

Kim: *"Ja, Billie är en hejare på att mocka!"*

En annan deltagare på Hannemo kursgård får frågan om vilket det bästa minnet är från gården och hur det känns att arbeta med djuren.

Kaj: *"När jag galopperade hem. Då var jag nöjd!! Det känns bra att arbeta med djuren. Ibland får man vara lite mer bestämd och så. Det går riktigt bra!"*

Det märktes avsevärt att stämningen under intervjuerna höjdes när vi nämnde djuren, men även känsloladdad när en av deltagarna berättar om favorithästen som tvingades avlivas på grund av sjukdom.

Kim: *"Hon var halt! I augusti i år fick vi avliva henne."*

Kaj: *"Det var faktiskt väldigt, väldigt jobbigt."*

Av citaten framgår det att deltagarna mår bra av att arbeta med djuren och att det verkar som att deras självförtroende stärks genom det ansvar de fått. Deltagarna uppmuntrar varandra och stärker varandras positiva sidor när de är bra på något. Detta tyder på att deltagarna kan hantera det ansvar som de tilldelas vilket leder till att de upplever en meningsfullhet genom att vistas på verksamheterna i grupp. Deltagarna verkar känna en samhörighet i sysslorna de utför och märker att de *kan* utföra uppgifter som skiljer sig från det de tidigare gjort. Deltagarna utvecklas genom att de integreras i ett socialt samspel såsom i en verklighet som stimulerar deras adaptiva förmåga. Detta bidrar även till deltagarna får ett större handlingsutrymme då de lär sig att hjälpas åt och samarbeta i grupp.

Maslows behovstrappa hävdar att en människa måste uppfylla behovet av att bli uppskattad för att slutligen kunna utveckla sig själv och uppnå självkänsla och självförtroende (Bolman & Deal, 1997). Av citaten framkommer det att deltagarna verkar kunna förstå vad de är duktiga på vilket kan leda till en god självkänsla och ett gott självförtroende.

Bakk och Gruenewald (1998) menar att personer med utvecklingsstörning och/eller autism har svårigheter med socialt samspel. En aspekt som kan tydas av citaten är att deltagarna visar en förmåga att kunna känna empati när samtalet leds in på hästen som avlivades. Detta tyder på att det sociala samspel, som målgruppen har svårigheter med, i detta fall existerar.

När samtalet om hästen kommer upp, är det framförallt Kim som visar sorg. De andra deltagarna visar empati genom att själva sänka rösten och verbalt bekräfta att det var väldigt

jobbigt att hästen dog. Detta tyder på en förståelse av att Kim är ledsen och att arbetskamraterna stöttar genom att visa *empati*.

5.1.2 Ansvarstagandets påverkan på individens självkänsla och välmående

Att arbeta på en gård innebär att få ett visst ansvar för arbetsuppgifter såväl som för djur. Joelsons (2009) forskning har visat att det för människor med utvecklingsstörning enligt 1 § 1 LSS finns brister när det gäller aktiviteter och att de aktiviteter som erbjuds i generella drag är kännetecknade av att vara passiva ickesociala och hemmabaserade (a.a.). I vår studie lägger vi fokus på bland annat vilken betydelse arbetet har för deltagarna i projektet. Vi studerar hur arbetet påverkar deras psykiska hälsa och hur de upplever den alternativa formen av daglig verksamhet. Utifrån Larssons studie (2006) framgår det att arbetet har en central del i välmående för människor med intellektuella funktionshinder. Detta påverkar inte enbart människans hälsa på arbetet utan även på hennes fritid. Därför finner vi det viktigt att studera arbetets influerande konsekvenser på den psykiska hälsan. Håkansson med flera (2008) visar i en studie att djur skapar möjligheter till självständighet, egenvård och livskvalitet. Skötsel av djur lär ut ansvarstagande, skapar meningsfulla erfarenheter av att vara behövd och rutiner (a.a.).

På gården Kulatorpet finns hunden Vilja. Deltagarna Inge och Love får dagligen ansvaret att ta Vilja på promenad. Love berättar om träningen av lydnad och tricks med Vilja.

Love: *"Det har gått bra, det är kul för hon lär sig om jag säger till henne. Det är så kul att se om hon lyssnar när vi är ute och går."*

På samma gård finns geten Knut. Inge har tagit sig an att lära Knut tricks.

Inge: *"Min lilla Gubbe, ja Knut. Han hoppar upp här (slår sig själv på bröstet). Han kommer upp vid äpple."*

På "ullen" har deltagaren Sam fått en del ansvarsuppgifter av handledaren.

Moderator: *"Och du Sam, jag har fått för mig att du har lite ansvarsområden här?"*

Sam: *"Njaa.. (Lyser upp jättemycket, man märker tydligt att intervjupersonen är stolt) Jag dukar till lunchen, så det är väl det. Och så kaffet på eftermiddagen, och dukar till det.. annars är det inte så mycket."*

Under vår deltagande observation på "ullen" kom det fram att Sam hade betydligt större ansvarsområden än det som uppges under intervjun. Sam visade oss hur man tovar en sittdyna och tog en tydligt ledande roll i att lära oss. Sam har en ledande roll gentemot sina kollegor på ull-verkstan. Detta visar sig i form av förklarande för hur de ska göra vissa saker, hjälpa dem att beställa mat etcetera.

På Hannemo kursgård har Kaj fått som ansvarsområde att träna hästen Stralkers muskler.

Kaj: *"Jag tränar töltar och skrittar längre steg och halva. Så kan du göra när du travar också."*

Moderator: *"Kan du se någon förändring på hans muskler sen du började träna honom?"*

Kaj: "Ja!! (glad i rösten)."

Antonovsky (2005) menar, i sitt resonemang om meningsfullhet, att personer som känner ett sammanhang med andra kan finna en meningsfullhet och motivation i det de utövar och kan utvecklas. Av citaten och observationsresultatet framkommer det att deltagarna har ett ansvar för vissa områden inom verksamheterna. Ansvaret är fördelat individuellt och till deras förmåga. Detta stärker deras utveckling till att bli mer självständiga personer som klarar av att utföra uppgifter egenhändigt, vilket kan leda till att de finner meningsfullhet och en vidgad handlingsarena.

Joelsons (2009) studie visar att personer med utvecklingsstörning sällan känner att de är en "aktör" i världen, samt att delaktigheten är begränsad i vardagsbeslut. Återkommande i intervjupersonernas svar är att de tycker om att vistas och arbeta med djuren. De berättar med kroppsspråket att djuren skapar glädje och vissa kan uttrycka i ord att det är intressant att se hur djuren utvecklas med deras hjälp. De delgav under intervjuerna att de skulle vilja spendera fler timmar samt dagar på gårdarna varje vecka. Under fokusgruppsintervjuerna och observationerna framkom inget svar eller annat som tydde på att någon av deltagarna skulle vara missnöjd med någonting som rör den dagliga verksamheten. Den enda negativa responsen vi fick var att dagarna kändes för korta för några av deltagarna och att de önskar fler dagar och timmar i veckan på gårdarna. En majoritet uttryckte tydligt att de inte vill vara på "dungen"¹ det kommunala dagcentret i Kil. För projektet är dock detta en positiv respons, vilket ger slutsatsen av att upplevelsen är positiv. Det visar även på deltagarnas förmåga att kunna reflektera över hur det var innan de började på gårdarna.

En minoritet på två personer uttryckte varken att de trivs eller inte trivs på sin dagliga verksamhet på dagcentret. Tilläggas bör här att dessa två individer var de av deltagarna som hade störst svårighet att göra sig verbalt förstådda och, som vi upplevde det, att förstå våra frågor under intervjuerna. Deltagarna i studien verkar känna en delaktighet i sin dagliga verksamhet genom att få ansvarsområden och förtroendet av verksamhetsledaren att ta hand om djuren. Detta kan få deltagarna att känna sig vara aktörer i världen och uppleva meningsfullhet. Deltagarna verkar utveckla ett ansvarstagande genom sin dagliga verksamhet på gårdarna och aktiviteterna de utövar på gårdarna och ullverkstaden tyder på att kunna bidra till en meningsfullhet i vardagen.

5.1.3 Lärandets påverkan på individens självkänsla

Som tidigare framgått, är det viktigt att man i arbetet med personer med utvecklingsstörning ser utvecklingspotentialen hos den enskilde (Bakk & Gruenewald, 1998). Askheim och Starrin (2007) skriver att empowerment är ett lämpligt sätt att använda sig av i arbetsformer med personer med utvecklingsstörning för att utveckla sin självkänsla och den adaptiva förmågan, genom uppmuntran. Genom observationerna framkom det att deltagarna i vår studie uppmuntras av gårdsägarna att lära sig nya saker och att våga prova sådant som är nytt, vilket tyder på att gårdsägarna använder sig av empowerment.

"Ta-Ha-Ge"-modellen (Swedner 1996) kan sättas in som en modell för att se huruvida deltagarna i projektet "Grön arena" har kunnat använda sig av sina resurser och om de genom delaktigheten i projektet kan vidga sitt handlingsutrymme.

På Hannemo kursgård finner vi Kim, en ung person, som med stor iver visar oss runt på gården. Vi får höra att Kim nyligen lärt sig att köra gräsklipparen och håller på att lära sig

¹ Dungen – Dagcentret i Kils kommun som är den kommunala dagliga verksamheten

köra fyrhjulingen för att kunna arbeta med den på gården. På vår fråga hur lärprocessen går svarar Kim:

Kim: *”Det är Matti och Helle som har lärt oss! Första gången när jag började här gick det inte bra med gasen. Men Matti sa man lär sig hela tiden.”*

Vi som intervjuar upplever att Kim utstrålar stolthet vid berättandet om fyrhjulingen. Vi frågar vidare om varför Kim valde att ha sin dagliga verksamhet på Hannemo kursgård.

Kim: *”För det finns så mycket att göra här på jobbet än på dungen finns bara lite mindre. Jag trivs här istället det är det bästa jag varit på. Det är roligt att vara här och mindre roligt att var där borta i Kil!”*

Uttalandet, om att Hannemo är det bästa ställe Kim varit på, tyder, enligt oss, på att Kim reflekterar över *nu* och *då*. Vilket dels tyder på att Kim har förmågan att kognitivt reflektera över varför Hannemo kursgård är mer trivsamt att ha sin dagliga verksamhet på än dagcentret. Vidare visar Kims uttalande att arbetet på gården upplevs som positivt.

Under observationerna framkommer det att Matti och Helle förklarar och instruerar deltagarna i hur de ska gå till väga vid diverse arbetsuppgifter på gården. Därefter får deltagarna själva prova på att utföra de sysslor och blir under tiden uppmuntrade och vägleda av Matti och Helle. Verksamhetsledarna använder sig på detta sätt av empowerment i interaktionen med deltagarna. De uppmanar deltagarna till att använda sig av sina egna resurser, utveckla dem och därigenom skapar deltagarna ett större handlingsutrymme. Vi får exempelvis vara med när Kim och Billie sätter staket i hästhagen. Matti förklarar hur de ska göra för att sedan stötta muntligt och med positiv respons medans de båda själva drar staketet runt hagen.

Empowerment begreppet innebär att varje individ själv är kapabel till att styra och bestämma över sitt egna liv och därigenom på egen hand kunna förändra sin livssituation. Begreppet innebär att en människa rustas upp med de verktyg som behövs för att på egen hand kunna utvecklas till en självständig människa (Blomdahl & Eriksson, 1998).

Verksamhetsledarna använder sig av empowerment genom att verbalt stötta deltagarna, uppmuntra och få dem att känna sig behövda och duktiga på det arbete de utför. Här kan vi sammansluta empowerment med ”Ta- Ha- Ge”- Modellen. Deltagaren Kim får tillgång till de resurser som finns på sin *resursarena* genom att få konkreta arbetsuppgifter. Vidare utnyttjas dessa resurser som finns till hands i sin omgivning vilket här är gården och Kims inre resursviljan att lära sig något nytt. Med hjälp av dessa resurser, sitt *resurslager*, bygger Kim upp en kapacitet att lära sig något nytt och vidgar sin *handlingsarena* genom att prova på att köra fyrhjulingen och använda sig av sin arbetsförmåga. Kim tar till sig resurser (det Kim lär sig), lagrar upp resurser (den nya kunskapen) och ger ut (använder) sina resurser (genom att utvecklas i körningen) och skapar på så sätt möjligheten att forma sitt eget liv och sin livssfär för att på sikt öka sitt handlingsutrymme.

Utifrån citaten och observationerna framkommer att deltagarna stärks i sitt självförtroende och sin kunskap att förmå att lära sig någonting nytt med hjälp av positiv stöttning, empowerment. Kim kan själv se en utveckling och kopplar detta till att Matti säger *”att man hela tiden lär sig.”*

Som tidigare nämnt beskriver Joelson (2009) vikten av att pröva på nya aktiviteter och handlingar, vara med och påverka, bestämma själv etcetera, så att personer med utvecklingsstörning får möjligheten att träna upp sin adaptiva förmåga. I ovan beskrivna exempel visar Kim tecken på adaptiv förmåga i den mån att Kim från att bli instruerad i hur något skall göras kognitivt förstår att övning ger färdighet. Genom att lämnas själv i en situation där Kim ska lära sig något nytt, tränas den adaptiva förmågan.

Enligt Maslows behovstrappa drivs alla människor av behov däribland att uppnå känslan av tillhörighet och självkänsla (Bolman & Deal, 1997). Deltagarna i den dagliga verksamheten får, genom deras vistelse på gårdarna och ull-verkstanen, nya kunskapsområden och utvecklar sin kunskap genom de instruktioner och den uppmuntran de får av de som driver verksamheterna. På detta sätt höjs deras självkänsla och självförtroende när de sätts inför nya utmaningar och får lära sig någonting nytt. De utvecklar sig själva med stöd av de som driver verksamheterna. De använder sig av sina resurser, utvecklar dem och ökar sitt handlingsutrymme, på detta sätt utvecklas de och uppnår ökat välmående.

5.1.4 Avslappning och dess inverkan på individens välmående

Under observationerna framkommer det att ett flertal deltagare känner sig stressade i situationer där de inte känner sig bekväma i och när de vistas i för stora grupper. Både på Hannemo kursgård och på Kulatorpet får deltagarna lära sig olika avslappningsmetoder bland annat i form av yoga och taktill massage.

Studier (Håkansson m.fl., 2008) visar att även djur motverkar och gör människan mer motståndskraftig mot stress. Pulsen, blodtrycket och cortisolhalter i blod och saliv minskar (a.a.). En av deltagarna som vistas på Kulatorpet berättar för oss att vederbörande lätt blir stressad och inte fungerar bra i sådana situationer. Vi frågade hur det kom sig att vederbörande valde att ha sin dagliga verksamhet på Kulatorpet:

Love: *”Jag känner att jag blir lätt stressad och här lär mig att koppla av. Jag känner att det inte är lika mycket ljud och liksom. Det blir inte lika jobbigt på samma sätt för på dagcenter har de liksom.. det är ju så mycket människor. Så känns det som att man inte kan gå ifrån på samma sätt som här. Jag känner att det är mycket lugnare när man kommer hit liksom.”*

Love berättar vidare om vilka känslor som upplevs i arbetet och samvaron med djuren på gården Kulatorpet:

Love: *”Det känns kul att göra allt med djuren tycker jag och så känner jag alltid att när jag är med djur slappnar jag av mer på ett annat sätt. Är man stressad eller nåt annat så känner jag att det försvinner mer när man är med djuren. Jag känner att det påverkar mycket, att jag blir lugnare.”*

Vi ville ta reda på om deltagarna drar nytta av det de lär sig på gården även när de är hemma.

Love: *”Avslappningsövningarna har jag pratat med andra om, jag gör det hemma också, när det kan bli lite jobbigt och så.”*

Maslow hävdar i sin teori om behovstrappan att människan behöver känna ett visst mått av behov tillfredsställda för att kunna känna självförtroende (Bolman & Deal, 1997). Av citaten att tolka framgår det att deltagarnas psykiska hälsa påverkas positivt av att vistas bland djuren och av att lära sig avslappningsmetoder. Love visar att den adaptiva förmågan utvecklas

genom att kunna anpassa de nyinlärda övningarna till stressituationer utanför gården för att kunna lätta på stressen hemma. Love uttrycker att det infinner sig ett lugn av att vistas på gården och märker att stressen minskar. Beskrivningen av att bli lugnare visar på att Love känner en trygghet i att vara på Kulatorpet som även följer med till hemmiljön. Följden av tryggheten Love känner, kan leda till att Loves självförtroende och självkänsla stärks, vilket pekar på att de grundläggande behoven uppfylls och Love kan nå meningsfullhet.

Utifrån ovanstående citat framgår det att Love genom sin vistelse på Kulatorpet har lärt sig olika avslappningsövningar. Detta fall kan kopplas till Swedners (1996) ”Ta-Ha-Ge”-modell. Utifrån svaret att Love blir lugnare och mindre stressad, samt använder sig av de övningarna som inlärts på den dagliga verksamheten även hemma, framgår att Love har vidgat sin handlingsarena. Det framkommer även att den adaptiva förmågan har utvecklats genom att Love kan använda sig av de övningarna i stressfulla situationer. Love har alltså anpassat övningar till stressade situationer - inte till en specifik plats. På så vis har Love fått ett större handlingsutrymme som kan bidra till en större meningsfullhet i livet.

6. Diskussion

I detta kapitel kommer vi att diskutera kring det resultat som framkommit i studien, samt beskriva våra slutsatser och ge svar på problemställningarna. Vi kommer att jämföra resultaten från vår studie till den tidigare forskning som vi använt oss av i vår förstudie för uppsatsen.

6.1 Deltagarnas upplevelse av "Grön arena"

Syftet med uppsatsen var att beskriva hur deltagarna i projektet "Grön arena" upplever sin dagliga verksamhet. Deltagarna i projektet "Grön arena" berättar under våra fokusgruppsintervjuer att de trivs mycket väl på de gårdar som de är sysselsatta på. Det framkommer även av observationerna att de trivs mycket väl med varandra som grupp och upplever en stor gemenskap då de tillsammans stöttar varandra. En av våra slutsatser utifrån våra observationer samt intervjuer är att de uppnår en annan form av meningsfullhet i sina liv när de vistas på gårdarna. De ställs dagligen inför nya utmaningar i arbetet med djuren och genom deras vistelse på gårdarna. Vi tror, att deras tillvaro i kombination med gemenskapen som de upplever på gårdarna med de andra deltagarna främjar deras välmående. Deltagarna har enligt vår mening ett mycket positivt inflytande på varandra då de arbetar som grupp för att utföra de sysslorna på gårdarna som de vistas på. Även gemenskapsaspekten höjer deltagarnas känsla av meningsfullhet.

Någonting som inträffar i en människas liv blir meningsfullt först då hon eller han kan begripa och hantera situationen (Antonovsky, 2005). Bergman, Stoetzer, Forsell och Lundberg (2004) skriver att den psykiska hälsan stärks i samband med att en individ upplever att den har ett meningsfullt arbete. Genom att de personer som är involverade i projektet ställs inför nya utmaningar på gårdarna och att de dagligen arbetar utifrån ett salutogent perspektiv höjs deltagarnas självkänsla samt självförtroende vilket leder till att deras känsla av meningsfullhet i livet ökar. Enligt vår mening skapas ett bättre välbefinnande när människor har ett meningsfullt arbete som de är nöjda med, vilket givetvis påverkar den psykiska hälsan.

Under våra intervjuer upplevde vi att verksamheterna på gårdarna utvecklar och stimulerar deltagarnas tillgångar. När deltagarna arbetar med djuren och med omgivningen finner de ett inre lugn och känner sig tillfreds. Arbetet som utförs är uppbyggt kring de resurser som finns att tillhandahålla hos deltagarna och huvudfokusering ligger på arbetet med att utveckla och förbättra de existerande resurserna.

Alla människor styrs av behov (Bolman & Deal, 1997). De menar att människor måste uppnå vissa mer eller mindre basala behov för att kunna uppnå en ökad självkänsla. När detta behov är tillgodosett upplever människan ett förhöjt välbefinnande (a.a.). Genom att deltagarna av projektet "Grön arena" vistas på gårdarna anser vi att de på detta sätt kan få en bättre självkänsla och ett bättre självförtroende. Deras alternativa form av daglig verksamhet fungerar, utifrån vårt perspektiv även som ett redskap för deltagarna att kunna bli mer självständiga individer. De ställs inför utmaningar som de övervinner och klarar av, de vistas i en miljö där de tar hand om djur och gårdsverksamhet och på detta sätt menar vi att de genom den alternativa formen av daglig verksamhet kan öka sin handlingsarena och bli mer självständiga.

När deltagarna vistas på gårdarna i den alternativa formen av daglig verksamhet umgås de i grupp och utifrån våra observationer och fokusgrupper har vi kommit fram till att kamratskapet och gemenskapen blir en positiv konsekvens av projektet. Detta utgör en mycket viktig del eftersom deltagarna upplever trygghet när de arbetar tillsammans, även här kan vi finna ett steg i Maslows behovstrappa; trygghet.

Utifrån Maslows behovstrappa kan vi studera att deltagarna genom sin delaktighet i projektet ”Grön arena” tillfredsställer behoven trygghet och ökad självkänsla, detta tror vi påverkar deras psykiska hälsa till det bättre. Genom att de får en bättre självkänsla och ett ökat självförtroende har de genomgått en utvecklingsprocess, som leder till att de upplever en större meningsfullhet i livet enligt vår mening.

Under våra studier framkommer det att de som driver gårdsverksamheterna har ett stort inflytande på deltagarna. Deltagarna upplever gemenskap och har knutit nära band till gårdsägarna. De har tillsammans skapat en stark relation till varandra som bland annat består av tillit och kunskapsutbyte. Enligt vår mening använder sig verksamhetsledarna av empowerment när de stöttar deltagarna i arbetet som utförs på gårdarna. På detta sätt stärks de personliga resurser som deltagarna besitter. Enligt Payne (2002) leder empowerment som arbetssätt till att utveckla individens självförtroende. Verksamhetsledarna har på ett pedagogiskt sätt lärt ut sina kunskaper om djur, natur och gårdsliv till deltagarna. Genom stöttning och vägledning, har deltagarna därefter på egen hand fått utföra diverse sysslor och provat på nya utmaningar på gårdarna. Detta egenansvar och känsla av att kunna klara av någonting nytt ökar enligt vår mening deltagarnas tro och styrka till sig själva. Genom att verksamhetsledarna stöttar och guidar deltagarna genom nya prövningar inger de uppmuntran och stärker deltagarnas självförtroende och tilltro till sin egen förmåga. Detta kan leda till att deltagarna i framtiden själva tar egna initiativ då de har en större tro på sin egen förmåga att uträtta diverse sysslor på ett korrekt sätt.

Konsekvensen av att placera alla individer som har någon form av diagnos enligt 1 § 1 LSS på samma institution blir en social segregering eller social kategorisering. Detta innebär att människor blir grupperade av de som definierar de som kategorin ”utvecklingsstörda” och därmed förlorar, enligt oss, rätten att välja själv vad de vill göra av sitt liv (Tideman, 2000). Den traditionella formen av daglig verksamhet i form av dagcenter känns, för oss, som ett förlegat institutionellt tanke- och arbetssätt kring personer med utvecklingsstörning. I vår utbildning pratar vi mycket om att man ska tänka utifrån ett individperspektiv. Men personer med funktionsnedsättning hamnar, anser vi, lätt i situationer, där deras rätt till självbestämmande hamnar i händer hos personer som förvandlar självbestämmandet till ett maktutövande på individen. Vi påstår att personal omedvetet ofta tillämpar ett paternalistiskt förhållningssätt i mötet med dessa människor och därmed begränsar deras möjligheter till utveckling och ett gott liv. Detta tror vi, inte beror på ett medvetet förhållningssätt från personalen, utan mer på en attityd kring arbetet med personer som vistas i någon form av institution. Tas då ”patienten” ut från institutionen och sätts i arbete på en mer verklighetsbaserad arbetsplats med anpassat stöd för hennes behov, suddas gränsen mellan patient och personal ut och skapar bättre förutsättningar för den enskildes utveckling. Har jag som ambition att hjälpa, krävs det, anser vi, att jag kan förstå den andres situation och sätta mig in i dennes ”skor”. Utifrån det kan jag försöka hjälpa klienten att utvecklas och att ta sig ut från exempelvis den inlärda hjälplösheten som vi tror många fastnar i då arbetet kring dem sker monotont och på rutin. Deltagarna inom projektet ”Grön arena” ses inte som passiva av verksamhetsledarna utan motiveras till att utvecklas och tro på sig själva. Här kan

vi koppla till ”Ta-Ha-Ge”-modellen som man tillsammans med klienten kan arbeta med för att tillvarata hans/hennes resurser och vidga hennes *handlingsutrymme* (Swedner, 1996).

Vi kan se att samtliga deltagare har sin egen *resursarena* att handla utifrån. Denna arena består av deras funktionsförmåga, tidigare erfarenheter och kunskapen om sig själva etcetera. Utifrån resursarenan får var och en sin egen *handlingsarena* att arbeta och utvecklas i. Denna handlingsarena utformas av verksamhetsledarna som ser vilka utvecklingsmöjligheter den enskilde deltagaren har och därmed låter henne pröva på nya saker och stöttar henne i att klara av dessa. Deltagaren tar då till sig de nyvunna resurserna och kunskaperna och vågar sätta in dem i olika situationer. Deltagarnas handlingsutrymme vidgas och de blir aktiva aktörer i sitt eget liv.

Som tidigare framgått av Bakk och Gruenewald (1998) är det viktigt att se utvecklingsmöjligheterna hos personer med utvecklingsstörning. Att deltagarna upplever sin dagliga verksamhet som positiv kan, enligt oss, bero på att verksamhetsledarna verkar se bortom funktionshindret hos deltagarna. Personalen fokuserar istället på det deltagarna kan utföra och ser deras utvecklingsmöjligheter. Att funktionshindret finns där och kräver vissa pedagogiska förhållningssätt går inte att bortse ifrån, men vi tror att det är vart fokus läggs på funktionshindret hos någon som skillnaden finns. Ses en person med ett funktionshinder som just en funktionshindrad är risken stor, enligt oss, att individens personlighet och individualism hamnar i periferin. Det blir då svårt att låta henne prova nya saker eller utvecklas eftersom hon är funktionshindrad. Ses däremot individens funktionshinder som en särskiljning från personen i sig, hamnar inte huvudfokuseringen på funktionshindret. Istället blir funktionshindret mer en svårighet som individen behöver hjälp och stöttning i, men inget *hinder* för att kunna utvecklas eller klara av nya saker. Genom att utforma ett fungerande livsforum för den enskilde, där hon är delaktig och medbestämmande, som fallet är på de verksamheterna vi besökt, får hon möjligheten att utvecklas, känna sig mer självständig samt utvidga sitt handlingsutrymme.

Dolfe och Handikappförvaltningen (2006) beskriver vikten av att personal tänker på att de bidrar till betydelsefulla insatser för hela livet. Även om de enbart är en kort period i individens liv, kan personalens agerande bidra till att personen med funktionshinder får en god livskvalité. Därför är det viktigt att personalen tar sig tid för individen för att ta reda på vad dess behov är och hur dess liv har sett ut hittills. Dolfe skriver i boken att det kan inverka på synsättet som personalen får, om de tar sig tid för den enskilde individen, eller inte. Personen med funktionshindret, blir då personalen tar sig tid att lära känna honom/henne, enligt oss till en individ först då. Det är, som Dolfe hävdar, inte individen som handikappas, det är miljön och omgivningen kring personen som gör det (a.a.).

På gårdarna och ull- verkstaden kan vi tydligt se att de som leder verksamheterna verkligen ser individerna framför diagnoserna hos deltagarna. Det i sin tur leder till att deltagarna känner sig sedda och behövda vilket kan bidra till att upplevelserna av den dagliga verksamheten känns positiva. De hamnar, kanske för första gången i sitt liv, i någon slags *verklighet* där deras arbetsinsatser räknas som värdefulla och betydelsefulla. Vi tror därför att det är viktigt att stigmatiseringsprocessen motarbetas från tidig ålder för att, förhoppningsvis leda till mindre social kategorisering för kommande generationer.

”Grön arena” är en alternativ form av daglig verksamhet och leder bort från det institutionella tänk som den traditionella formen av daglig verksamhet erbjuder. Visserligen tror vi inte att den formen av daglig verksamhet som ”Grön arena” erbjuder, passar alla

människor med utvecklingsstörning och/eller autism enligt 1 § 1 LSS, men det öppnar upp för nya och omväxlande former. Detta öppnar även upp för mer individanpassade tankebanor och ser inte de funktionshindrade som ett stort kollektiv.

6.2 Djurens påverkan på den psykiska hälsan

Djur har en positiv inverkan på människors hälsa och kan fungera som en del i ett terapeutiskt arbete (Berget, 2007). Under våra observationer och fokusgruppsintervjuer fann vi att deltagarna talade övergripande gott om djuren och för oss stod det klart och tydligt att djuren på gårdarna utgör en av de viktigaste delarna av deras upplevelser på gårdarna. Enligt vår mening bidrar djuren och gemenskapen deltagarna och gårdsägarna emellan till att de upplever trygghet och lugn när de vistas på gårdarna.

Något som även bekräftas av Bergets (2007) studie som visar att människor som haft sin dagliga verksamhet på gårdar har förbättrat sin tro på sig själva. De har fått det enklare att hantera stressfulla situationer i sin vardag och förhöjt sitt välmående och upplever att de är på ett bättre humör. I Bergets avhandling framkommer det även att djuren som deltagarna har arbetat med har utgjort en central del i deras förbättrade psykiska hälsa (a.a.).

Resultatet i vår studie visar, enligt oss, på att deltagarna växer i och med ansvaret de får för djuren. Detta resulterar i att deras självförtroende förbättras och att deras psykiska hälsa främjas. Det framgår att deltagarna inom projektet ”Grön arena” upplever sin dagliga verksamhet som genomgående positiv och motiverande.

6.3 Slutsats

Vi kan se att deltagarna upplever sin dagliga verksamhet inom projektet ”Grön arena” som meningsfull och givande. Vår slutsats är att den psykiska hälsan påverkas positivt genom deltaktigheten i projektet ”Grön arena”. Deltagarna verkar uppnå trygghet, samhörighet, gemenskap och meningsfullhet genom att vistas på gårdarna och det arbete de utför och vi finner att de stärks som individer. Det leder till en större tro på sig själva och ökad självkänsla och självförtroende. På grund av deras dagliga verksamhet blir även deras liv utanför verksamheterna påverkade till det bättre och stärker dem i andra sammanhang och situationer i livet. Utifrån vårt resultat kan vi se att deltagarna har en positiv tro på sina egna förmågor.

Av resultatet framkommer det även att deltagarna känner sig mindre stressade genom att arbeta med djuren, lära sig avslappningsövningar och vistas i den lugna miljön som gårdarna erbjuder. Vidare framgår av resultatet att vissa av deltagarna visar tecken på att kunna ta till sig nyvunnen kunskap och sätta in den i andra sammanhang.

Människor som utför aktiviteter tillsammans med djur upplever meningsfullhet (Håkansson m.fl., 2008). Det positiva resultat som Håkansson m.fl. uppvisar kring samspelet mellan människor och djur överrensstämmer med de slutsatser som vi i vår studie kommit fram till. I vår studie har vi funnit att deltagarna i projektet ”Grön arena” upplever meningsfullhet när de vistas på gårdarna och arbetar med djuren. Enligt vår mening har denna känsla av meningsfullhet en positiv inverkan på deltagarnas psykiska hälsa. Deltagarnas upplevelser av projektet ”Grön arena” är genomgående positiva och vi drar slutsatsen att projektet bidrar till en meningsfull vardag för deltagarna.

6.4 Förslag till vidare forskning

Det vore intressant att se en större helhetsutvärdering av projektet ”*Grön arena*” i Värmland. Med det menar vi att det vore intressant att se forskningsresultat på samtliga inblandades uppfattning av hur och om deltagarna utvecklas genom den alternativa form av daglig verksamhet de deltar i. Kan föräldrarna se en utveckling/positiv eller negativ förändring i sina barn genom projektet? Kan inblandad personal se förändringar? Kommer deltagarna ut till arbetslivet i större omfattning än via de traditionella dagcentren?

Referenslista

- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur
- Askheim, O.P. & Starrin, B. (2007). *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups
- Autismforum (2010). (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.autismforum.se/gn/opencms/web/AF/Vad_ar_autism/annorlunda_tankande/> (2010-11-20)
- Bakk, A. & Gruenewald, K. (1998). *Omsorgsboken*. Uppsala: Liber
- Berget, B. (2007). *Dyreassistert terapi: effekter av arbeid med husdyr for mennesker med psykiske lidelser*. Norwegian University of life science
- Berget, B., Braastad, B., Ekeberg, Ø. (2003). *Grønn omsorg med husdyr for mennesker med psykiske lidelser*. Universitet i Oslo, institutt for medisinske atferdsfag
- Bergman, P., Stoetzer, U., Forsell, Y., Lundberg, I. (2004). *Samband mellan vissa livsvillkor och psykisk ohälsa (lågt välbefinnande, depressivitet och låg funktionsnivå) Analyser av enkätdata i PART-projektets första fas*. Avdelningen för Yrkesmedicin, Institutionen för Folkhälsovetenskap, Karolinska Institutet Epidemiologiska enheten, Samhällsmedicin Arbetslivsinstitutet
- Bergstrand, B.O. (2007). *LSS och LASS*. Höganäs: Kommunlitteratur
- Blomdahl, F. G. & Eriksson, B. (1998). *Social omsorg och socialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur
- Bolman, L. & Deal, T. (1997). *Nya perspektiv på organisation och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur
- Coleman, R. (2004). *Återhämtning - ett okänt begrepp*. Finland: Riksförbundet för social och mental hälsa: WS Bookwell AB
- Dolfe, A. & Handikappförvaltningen (2006). *Att möta annorlunda uttryckssätt*. Vänersborg: Västra Götalands tryckeri
- Estegård- Svahn, T. (6/12 2010). (Muntligt). *Projektledare för "Grön arena"*. hushållningssällskapet
- Hjelte, M. (8/11 2010). (Muntligt). *Enhetschef för stöd och service*. Kils kommun
- Hushållningssällskapet (2010). (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://hs.s.hush.se/?p=14065&m=4574>> (2010- 12-13)

Håkansson, M., Palmgren Karlsson, C., Sallander, M., Henriksson, G. (2008). *Djurens betydelse för människornas hälsa*. Lidköping: Lindköpings tryckeri

Inn på tunet (2010). (Elektronisk) Tillgänglig:
<<http://www.innpaatenet.no/Default.asp?WCI=DisplayGroup&WCE=1736&DGI=1736>>
(2010-12-13)

Joelson, P. (2009). *Arbetsterapeutisk intervention i LSS gruppboenden med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning - Upplevelser hos grupphandledande omvårdnadspersonal*. Kandidatuppsats. Lunds Universitet

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, P. O. (2006). *ARBETSPLATSKULTUR SOCIALT STÖD och ARBETETS MENING - Anställning med lönebidrag och daglig verksamhet för personer med intellektuella arbetshandikapp*. Göteborgs Universitet

Malterud, K. (2009). *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*. Lund: Studentlitteratur

Nilsson, B. (2002). *Vad betyder känsla av sammanhang i våra liv? – Aspekter på stabilitet, kön, hälsa och psykosociala faktorer*. Umeå: Solfjäders Offset AB

Payne, M. (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur

Swedner, H. (1996). *Socialt välfärdsarbete - en tankeram . 2:a reviderade upplagan* Stockholm: Liber

Tideman, M. (2000). *Normalisering och kategorisering – Om handikappideologi och välfärdspolitik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning*. Stockholm: Magnus Tideman och Johansson & Skyttmo förlag AB

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Tryck: Elanders Gotab

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. London: Harvard University Press

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper - om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur

Zander, E. (2004). *Adaptiva beteenden. Ur rapporten: Mångsidiga intensiva insatser för barn med autism i förskoleåldern*. Föreningen Sveriges Habiliteringschefer

Bilaga

Intervjuguide

1. Varför valde ni att få ha er dagliga verksamhet just här?
2. Kan ni berätta om hur en vanlig dag ser ut?
3. Vad är roligast att göra här?
4. Vad har ni lärt er av att vara på gården?
5. Känner ni att ni är här tillräckligt många dagar?
6. Vilket minne kommer ni ihåg allra mest från er tid här?
7. Vad tycker ni om att arbeta med djuren?
8. Vad är det bästa med djuren? (hästarna respektive getterna, fåret, hunden)
9. Hur känns det när ni arbetar med djuren?
10. Har ni lärt djuren någonting?
11. Har ni någon gång varit rädda för djuren?
12. Hur känner och tänker ni innan ni åker hit på morgonen?
13. Hur känner och tänker ni när ni kommer hem efter en heldag här?
14. Skulle ni vilja fortsätta att ha er dagliga verksamhet här om ett år?